

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Грібіника Андрія Володимировича на тему: «Управління розвитком ринку туристичних послуг в Україні в контексті цифрової євроінтеграції»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дослідження

Ринок туристичних послуг в Україні останніми роками розвивається під впливом цілком зрозумілих змін у споживчій поведінці та безпекових обмежень, наслідків кризових років і поширення цифрових каналів взаємодії між учасниками ринкових відносин. До початку повномасштабного вторгнення туристична галузь ще не встигла повністю відновитися після пандемічної кризи, тому цифровізація для значної частини туристичного бізнесу стала однією з умов збереження операційної спроможності. Крім того, європейський курс України формує вимоги щодо сумісності туристичних даних, інформаційних систем, цифрових сервісів та методів управління. З огляду на основні тенденції розвитку туристичної сфери обрана А. В. Грібіником проблематика дисертаційного дослідження має наукову та практичну актуальність.

Сильною стороною дослідження є перенесення уваги з окремих цифрових технологій та діяльності підприємств на ринок туристичних послуг у цілому, з чітко окресленими рівнями та відповідними напрямками удосконалення систем управління. Автор виходить з того, що цифрові платформи, інформаційні системи та технології безпосередньо впливають на формування попиту, канали продажу, доступність інформації, конкурентні позиції суб'єктів ринку, роботу дестинацій та якість управлінських рішень. Таке розуміння ролі цифрових технологій відповідає сучасним дослідженням трансформації української туристичної екосистеми та обґрунтовує

доцільність пошуку механізмів поступового наближення українського ринку до європейського цифрового простору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного біотехнологічного університету за темою «Розвиток туристично-рекреаційного комплексу України в умовах глобалізаційних трансформацій» (номер державної реєстрації 0123U100583). У межах зазначеної теми здобувачем здійснено підбір та опрацювання інформації щодо формування конкурентних переваг туристичних дестинацій, визначено стратегічні напрями їх розвитку та розвинуто методичні підходи до управління дестинаціями. Зміст дисертації безпосередньо відповідає напрямку науково-дослідної роботи.

Наукова новизна результатів дослідження

Наукові результати дисертаційного дослідження формують послідовну систему, що включає уточнення об'єкта управління та категоріального апарату, методику оцінювання цифрової зрілості, концепцію цифрового розвитку, механізм цифрової конвергенції та прикладні цифрові рішення. Основним науковим результатом, заявленим автором, є механізм цифрової конвергенції ринку туристичних послуг України з цифровим простором Європейського Союзу. Його відмінність полягає у поетапності та залежності переходу між етапами від критеріїв готовності, незалежно від факту створення нового цифрового сервісу. Механізм враховує нормативну, методологічну, інформаційну, профільну, моніторингову та організаційну сфери і пов'язує стандартизацію даних, цифрові профілі дестинацій, оцінювання цифрового розриву, коригувальні дії та повторний моніторинг.

Заслуговує позитивної оцінки удосконалене трактування ринку туристичних послуг як складної соціально-економічної системи, у структурі якої поряд із традиційними учасниками виділено цифрові платформи, інформаційні системи, дані та регуляторні інституції. Подальший розвиток цього положення представлено в уточненні змісту управління розвитком

ринку як цілеспрямованого впливу на його структуру, пропорції та якісні характеристики із застосуванням економічних, організаційних і цифрових засобів. Автор також систематизує взаємозв'язок понять цифровізації, цифрової зрілості, цифрової туристичної екосистеми, смарт-дестинації та цифрової євроінтеграції.

Методична складова наукової новизни пов'язана з оцінюванням цифрової зрілості на основі статистичних даних, їх порівнянням з відповідними європейськими показниками, а також застосуванням нормалізації, рівного зважування, агрегування та перевірки отриманих результатів. У прикладній частині науковий внесок посилено методичними положеннями формування цифрового профілю туристичної дестинації, рекомендаціями щодо цифрових кабінетів, електронних каталогів, електронної комерції, аналітики туристичних потоків і використання штучного інтелекту, а також сценарним підходом до впровадження цифрових управлінських рішень.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні уявлення про ринок туристичних послуг як об'єкт управління в цифровому середовищі. Важливим є включення цифровізації до процесів внутрішнього розвитку ринку, що дає можливість пов'язати традиційні управлінські функції з використанням даних, цифрових платформ, електронної комерції, аналітики та міжінституційного інформаційного обміну.

Практична цінність дисертації визначається можливістю застосування запропонованих положень на кількох рівнях. Для органів управління та організацій управління дестинаціями запропоновано цифрові профілі, механізми актуалізації та формування систем даних, цифрові кабінети і методи аналізу туристичних потоків. Для підприємств сформовано рекомендації щодо послідовного використання CRM- та ERP-систем, хмарних сервісів, електронної комерції, автоматизованого обміну даними, бізнес-аналітики та технологій штучного інтелекту. Також сформовано підхід

до оцінювання масштабних цифрових проєктів за показниками інвестицій, економічних результатів та їх окупності із сценарним аналізом.

Практична спрямованість дослідження підтверджується тим, що представлені пропозиції прийняті ОКЗ «Харківський організаційно-методичний центр туризму» для подальшого впровадження та поширення серед суб'єктів туристичної діяльності, що підтверджує можливість використання розроблених автором методичних положень у практичній діяльності.

Повнота викладення наукових положень у відкритому друці та апробація результатів дослідження

Основні результати дисертаційної роботи відображено у наукових публікаціях, з яких 7 є статтями у наукових періодичних виданнях та 8 – публікаціями апробаційного характеру. Тематика статей включає цифровізацію туристичної інфраструктури, конкурентоспроможність туристичних підприємств та різні сфери, соціальні технології, напрями євроінтеграційного розвитку туризму. Результати доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях у 2023-2025 роках. Публікаційна активність та апробація є достатніми для представлення основних положень дослідження до захисту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та пропозицій дисертації, їх достовірність

Обґрунтованість положень забезпечено поєднанням теоретичного, статистичного, порівняльного та прикладного аналізу. Інформаційна база включає дані Державної служби статистики України, Державної податкової служби, Державного агентства розвитку туризму, Державної прикордонної служби, Євростату, Європейської Комісії та ОЕСР. У роботі використано аналіз і синтез, системний і структурний аналіз, індексний метод, нормалізацію, агрегування, порівняльний аналіз, сценарне моделювання та оцінювання інвестиційних проєктів.

Позитивно слід оцінити коректність автора при роботі з неповними статистичними рядами. Пропуски, спричинені об'єктивними умовами воєнного періоду, автор прямо зазначає як обмеження дослідження без заміщення їх модельними значеннями. Показники перетину державного кордону розглядаються окремо від показників туристичних прибуттів, а фінансові показники оцінюються з урахуванням того, що вони не дають достатніх підстав для висновку про повне відновлення ринку. Обраний спосіб інтерпретації сприяє підвищенню достовірності аналітичних висновків.

Структура та зміст дисертації, завершеність та відповідність вимогам

Дисертація має чітко побудовану структуру, що відповідає поставленій меті та завданням. Загальний обсяг роботи становить 232 сторінки, з них 193 сторінки основного тексту. Рукопис містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, 9 підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки та список із 203 використаних джерел. Ілюстративний матеріал представлено 48 таблицями та 15 рисунками. Перший розділ формує теоретико-методичний базис дослідження, другий містить аналітичну оцінку українського та європейського ринків і процесів цифровізації, третій присвячений обґрунтуванню концептуальних положень та рекомендацій. Структурна логіка дослідження витримана.

Відсутність / наявність порушень академічної доброчесності

Ознайомлення з рукописом дисертації та переліком використаних джерел не дає підстав стверджувати про наявність некоректних запозичень. Положення інших авторів і дані офіційних джерел супроводжуються відповідними посиланнями, а власні результати здобувача відокремлено від узагальненого матеріалу. За змістом представленого рукопису ознак порушення принципів академічної доброчесності не встановлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Загальна оцінка дисертації є позитивною. Разом з тим окремі положення можуть бути предметом подальшої наукової дискусії.

1. У трактуванні ринку туристичних послуг, запропонованому автором, цифрові платформи, інформаційні системи, дані та регуляторні інституції включаються до його внутрішньої структури. Обране бачення відповідає цілям дослідження, однак межа між складовою структури ринку та інфраструктурою або середовищем його функціонування залишається дискусійною. Доцільно було б чіткіше сформулювати критерій, за яким окремий цифровий або інституційний об'єкт відноситься до структури ринку, що сприяло б більшій теоретичній завершеності авторського визначення.

2. Методика інтегрального оцінювання цифрової зрілості побудована на рівному зважуванні складових, що автор обґрунтовує вимогою порівнюваності й відтворюваності та додатково перевіряє за допомогою геометричного агрегування. Офіційне статистичне спостереження не включає мікропідприємства і приватні засоби розміщення, які є важливою частиною туристичної пропозиції. Перспективним доповненням методики було б формування окремого діагностичного модуля для цього сегмента або перевірка результатів за різних варіантів зважування.

3. У методиці оцінювання цифрового профілю дестинації не встановлено універсальних інтервалів низької, середньої та високої готовності, а результат пропонується виражати через динаміку, порівняння однотипних територій та відхилення від цільового стану. Підхід є методично обережним, проте для практичного використання органами місцевого самоврядування бажано було б запропонувати хоча б орієнтовні правила встановлення цільових значень або типові порогові інтервали для різних груп дестинацій.

4. У табл. 3.10 автор наводить базовий, оптимальний та євроінтеграційний сценарії і зазначає, що для більшості вітчизняних дестинацій найбільш реалістичним є оптимальний сценарій. Висновок виглядає реалістичним, однак для його прикладного обґрунтування доцільно чіткіше пов'язати вибір сценарію з рівнем цифрової готовності, фінансовими ресурсами та інституційною спроможністю конкретної дестинації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Грібіника Андрія Володимировича на тему «Управління розвитком ринку туристичних послуг в Україні в контексті цифрової євроінтеграції», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», є завершеним самостійним науковим дослідженням. Робота характеризується актуальністю, логічністю побудовою, наявністю наукової новизни, достатнім методичним обґрунтуванням та практичною спрямованістю отриманих результатів.

За змістом, структурою, науковою новизною, обґрунтованістю положень і практичним значенням дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – Грібіник Андрій Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент».

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту,
бізнесу і адміністрування

Світлана ЗАЙКА